

Meditatie

Ds. Sara Dondorp

Het verhaal van Etty Hillesum

In de maanden april en mei zou actrice Julika Marijn een solovoorstelling geven over leven en werk van Etty Hillesum, met de titel 'Dat onverwoestbare in mij'. Die voorstelling is afgelast, maar fragmenten eruit waren te zien in het programma Jacobine van KRO-NCRV. Voor wie de mogelijkheid heeft programma's terug te kijken een aanrader! Julika Marijn maakte de voorstelling uit fascinatie voor Etty Hillesum én vanwege 75 jaar Bevrijding. Etty, die in 1914 in Middelburg geboren werd in een seculier joods gezin, begon in 1941 op aanraden van haar therapeut aan het schrijven van een dagboek. Later schreef ze brieven vanuit Kamp Westerbork, waar ze werkte als maatschappelijk werkster voor de Joodse Raad. Ze vond dat er vanuit het kamp een kroniek geschreven zou moeten worden over het leven daar. Haar brieven zijn te lezen als aanzet daartoe. Zelf werd ze ook vanuit Westerbork op transport gesteld. Ze werd vermoord in november 1943 in Auschwitz.

Het is opvallend hoe Etty steeds boven de dagelijkse ellende van het leven in oorlogstijd weet uit te stijgen. Ze is opvallend mild over haar lot. Zelfs over een jonge gestapo-agent schrijft ze met compassie: wat moet die arme jongen toch allemaal meegemaakt hebben dat hij zo geworden is! Voor dit soort nuance is vlak na de oorlog niet veel ruimte. Vandaar dat haar dagboek pas in 1981 is uitgegeven. Wel worden – al in de oorlog en clandestien – twee brieven uit Westerbork gepubliceerd.

Eind december 1942 schrijft Etty aan twee zusters in Den Haag (wie het zijn weten we niet) over het leven in Westerbork. Ze beëindigt de brief opvallend hoopvol: "Ik weet, dat zij, die haten, daar hun gegronde redenen voor hebben. Maar waarom zouden we steeds weer de gemakkelijkste en de goedkoopste weg moeten kiezen? Ik heb daar zo sterk ervaren, hoe iedere atoom haat, aan deze wereld toegevoegd, haar onherbergzamer maakt, dan zij al is. En ik meen dan ook, misschien kinderlijk, maar hardnekkig, dat deze aarde alleen weer iets bewoonbaarder zou kunnen worden door *díe* liefde, waarover eens de Jood Paulus schreef aan de inwoners van de stad Corinthe, in het dertiende hoofdstuk van zijn eerste brief."¹

Als maatschappelijk werkster heeft Etty de mogelijkheid om vanuit Westerbork weer naar Amsterdam te gaan, wat ze een enkele keer doet in verband met ziekte. In veel van haar teksten valt op hoe ze ellende en schoonheid op een vanzelfsprekende manier weet te combineren.

Op vrijdagochtend 3 juli 1943 schrijft ze in haar dagboek:

"Ik werk en leef door met dezelfde overtuiging en vind het leven zinrijk, tóch zinrijk, al durf ik dat nauwelijks meer in een gezelschap te zeggen. Het leven en het sterven, het lijden en de vreugde, de blaren aan de kapotgelopen voeten en de jasmijn achter mijn tuin, de vervolgingen, de ontelbare zinneloze wreedheden, alles en alles, het is in me als één krachtig geheel en ik aanvaard alles als één geheel en begin steeds beter te begrijpen, zo maar voor mezelf, zonder dat ik het nog aan iemand zou kunnen uitleggen, hoe het alles in elkaar zit. Ik zou lang willen leven, om het later alles tóch nog eens te

¹ Geciteerd uit Etty Hillesum, *Twee brieven uit Westerbork*, Uitgeverij Balans, Amsterdam 2013 (e-book)

kunnen uitleggen en als me dat niet vergund is, welnu, dan zal een ander het doen en dan zal een ander mijn leven verder leven, daar waar het mijne is afgebroken en daarom moet ik het zo goed en zo volledig en zo overtuigd mogelijk leven tot de laatste ademtocht, zodat diegene, die na mij komt niet helemaal opnieuw hoeft te beginnen en het niet meer zo moeilijk heeft. Is dat ook niet iets doen voor het nageslacht?"²

Het is Etty niet vergund geweest lang te leven. Wel kunnen haar brieven nog altijd velen inspireren.

² Geciteerd uit: Janny van der Molen en Klaas A.D. Smelik: *'Ik zou lang willen leven' Het verhaal van Etty Hillesum*, Uitgeverij Balans, Amsterdam 2014 (e-book)